

ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Авраменко Олег Ярославович,
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультет іноземних мов,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник:
Грицак Наталія Русланівна,
*доктор педагогічних наук, кандидат філологічних наук,
професор, завідувач кафедри української та зарубіжної
літератур та методик їх навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

КОНЦЕПТ РАДОСТІ ЯК ОСНОВА ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ У ШКОЛІ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ЕЛЕОНОР ПОРТЕР «ПОЛІАННА»)

Сьогодні в українському суспільстві особливо гостро постала проблема травматизації дитячої психіки внаслідок війни, котру веде проти України росія. Все більше дітей потребуватиме особливого підходу під час викладання змісту окремих тем зі шкільних предметів. Зокрема, серйозний виклик стоїть перед авторами навчальних програм з вивчення зарубіжної та української літератур. В умовах повномасштабної російсько-української війни, що змінює долі мільйонів людей, скалічуючи їх не лише фізично, а й психічно, шкільна програма не може залишатися такою як була до 2022 р. Особливо важливим аспектом її оновлення повинен стати підхід із запобігання або ж зменшення ретравматизації учнів, що самі пережили, чи були свідками трагічних подій у житті. Спровокувати повторні переживання у дітей можуть насамперед такі теми:

- тема війни чи будь-якої техногенної катастрофи;
- тема смерті;
- тема руйнування домівки, знищення звичного способу життя;
- тема сирітства;
- тема втрати близьких, друзів, улюблених тваринок, розлуки з рідними;
- тема фізичної й психологічної травм [3].

Дискусія з цього приводу в нашому суспільстві уже розпочата. Як зазначила українська психологиня Світлана Ройз, минулого навчального року до неї часто зверталися родини й учителі учнів молодшої школи, адже під час читання деяких текстів у дітей ставалися напади тривоги, істерики й панічні атаки. На нашу думку, це чітка та очевидна ознака гострої необхідності у перегляді навчальних програм шкільних курсів української та зарубіжної літератур, оскільки «питання про книготерапію, як потужний інструмент арт-терапії, що спрямована на стабілізацію психічного стану людини, вирішення внутрішніх конфліктів, підвищення емоційного задоволення та покращення фізичного здоров'я актуалізується у час буремних і жахливих подій» [2, с. 43]. Зокрема, уже згадувана С. Ройз радить педагогам бути обережними, розглядаючи з учнями: – російський і білоруський контент; – твори, присвячені мамам і татам; – тексти про війну і військових; – твори, де дітей закликають не проявляти емоції та бути завжди слухняними; – твори, де наголошують, що дитина завжди і всім має ділитися.

Особливо уважними потрібно бути, опрацьовуючи твори, де наголошують, що дитина має відчувати сором і провину з певних причин [4]. Яскравим прикладом цієї радянської концепції намагання присоромити дитину є зміст деяких оповідань відомого педагога і письменника В. Сухомлинського. Візьмемо хоча б його твір «Іменинний обід», де мама дуже жорстко і різко відреагувала на побажання дівчинки відсвяткувати її день народження без бабусі, котрої вона соромилась перед друзями через немічність, і взагалі відмінила свято [6, с. 317]. Тому, рекомендуючи учням оповідання В. Сухомлинського, слід враховувати те, що не усі з його творів сьогодні актуальні, деякі – можуть травмувати дитину, відтак, необхідно ретельно підходити до їх змісту під час прочитання.

Хорошим доповненням шкільної програми, якщо не в основній частині, то у додатковій, можуть стати книги із серії «Читання для реготання» Джеремі Стронга «Гармидер у школі», «Нові пригоди ракети на чотирьох лапах», «Канікули з близнятами», «Вікінг у моєму ліжку» та інші. Ці твори будуть

близькі дітям, легкі у сприйманні, позитивно емоційні, добре розвиватимуть дитячу уяву, фантазію і почуття гумору. Вони дадуть змогу відволіктись від суворих реалій війни та сьогодення, зацікавлять їх художньою літературою.

Усе це свідчить про необхідність кардинальних змін до викладання літератури в школі. Основою цього нового підходу може стати, наприклад, роман Елеонор Портер «Поліанна» [5]. У творі показана надзвичайно трагічна доля дівчинки, проте авторка не акцентує увагу на жахливості її становища. Натомість, вона хоче продемонструвати, що навіть найстрашніші людські проблеми, як от: сирітство, злиденність, хвороба – можна вирішити. Елеонор Портер через образ невинної, простої і наївної дівчинки намагається пояснити нам, як можна жити і реагувати на різні негаразди.

Візьмемо приклад із кухаркою Ненсі. Вона ненавиділа понеділки, але Поліанна порадила їй не сумувати через це, бо кожного понеділка можна радіти, що наступний понеділок буде аж за тиждень [5, с. 204]. Отже, речі, на котрі ми не можемо ніяк вплинути (як-от понеділки, чи погана погода, і т. ін.) слід сприймати спокійно і завжди знаходити в житті щось позитивне.

Провідним мотивом у романі «Поліанна» виступає боротьба з відчуттям безпорадності. Її кульмінацією стає епізод, в якому головна героїня внаслідок аварії втрачає можливість ходити. При прочитанні цього епізоду у дитинстві, пригадую, як відчув увесь жах цієї ситуації: «що ж тепер вона буде робити?» Нещасна, обділена долею сирота, на чие юне життя випало уже стільки труднощів, тепер ще й паралізована. Її світ ламається, вона більше не в змозі відшукати причину порадіти, адже, як тепер гуляти вулицею, дивитись на всі ті тисячі неймовірних дрібниць, що дарували їй щастя [5]?

На цьому переламному моменті твору можна ефективно показати дітям, що його вивчатимуть, як оптимістичне сприйняття життя може врятувати людину у надзвичайно складних життєвих обставинах, бо навіть у зовсім безнадії дівчинка знаходить все ж причину порадіти, що зрештою і рятує її у фіналі твору, вона одужує і стає на ноги.

Безумовно, вчитель відіграє дуже важливу роль у тому, як саме учні сприйматимуть той, чи інший твір. Роман «Поліанна» може стати надзвичайно корисним інструментом у руках педагога, адже «художня книга є ефективним лікувальним психологічним засобом під час російсько-української війни» [1, с. 72]. Завдяки просто неймовірній життєствердності головної героїні, добре продуманій концепції «гри в радість» – твір стане в нагоді українським дітям сьогодні. Розглядаючи низку епізодів з цього роману, учні можуть вчитися долати різні труднощі навіть у ситуаціях, коли здавалося б, гірше бути вже не може..., вчитися позитивно і «світло» сприймати життя й те, що нас оточує.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грицак Н.Р. Художня література як психотерапія в умовах воєнного стану в Україні. Література в мультикультурному дискурсі: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції / за заг. ред. О. Крижановської. Полтава: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2023. С. 69–72.

2. Грицак Н.Р. Моделювання студентського читацького середовища в умовах воєнного стану в Україні. Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 квітня 2023 р.) / Укладачі: А.Ю. Вітченко, А.О. Мельник. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 43–46

3. Клименко Ж. Як запобігти ретравматизації школярів, викладаючи літературу? *Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 15 грудня 2022 року / за заг. ред. Н.Р. Грицак. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 11–19.

4. МОН оприлюднило рекомендації щодо використання контенту в підручниках. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-oprylyudnylo-rekomendatsiyi-shhodo-vykorystannya-kontentu-v-pidruchnykah1/>

5. Портер Е. Поліанна. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printitzip.php?tid=662>

6. Сухомлинський В. Іменинний обід. *Веселка. Книга для читання в дошкільних закладах*. Упорядники: В. Д. Крушинська, Л. В. Кремсал, Л. В. Гураш. Київ: Радянська школа, 1989. С. 317.